

Skötselplan över Lyckå slottsruin

Rapport: 2018:17

Rapportnamn: Skötselplan över Lyckå slottsruin

Utgåva: Endast publicerad på hemsida

Utgivare: Länsstyrelsen Blekinge län, 371 86 Karlskrona

Hemsida: www.lansstyrelsen.se/blekinge

Dnr: 435-844-18

ISSN: 1651-8527

Författare: Jimmy Juhlin Alftberg och Cissela Olsson

Kontaktperson: Karl-Oskar Erlandsson, karl-oskar.erlandsson@lansstyrelsen.se

Layout: Blekinge museum

Foto/Omslag: Lyckå slottsruin, vy mot norr

Länsstyrelsens rapporter: www.lansstyrelsen.se/blekinge/tjanster/publikationer

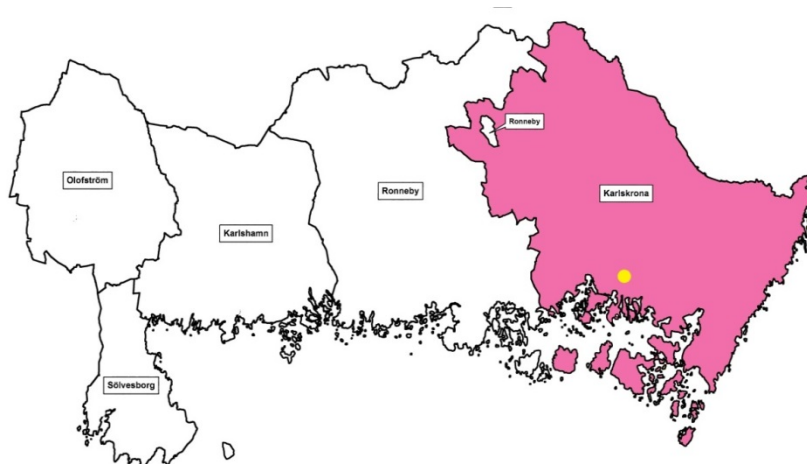
Förord

Blekinge museum har på uppdrag av Länsstyrelsen i Blekinge upprättat en skötselplan över fornlämningen Lyckå slottsruin. Fältarbetet utfördes 2018-08-22 och i arbetet har ingått att identifiera och tydliggöra underhållsbehovet samt lämna rekommendationer för hur underhållsarbetet bör gå tillväga. Planen, som innefattar såväl murarna som den närliggande vegetationen, ska underlätta den framtida planeringen och underhållsarbetet av fornlämningen.

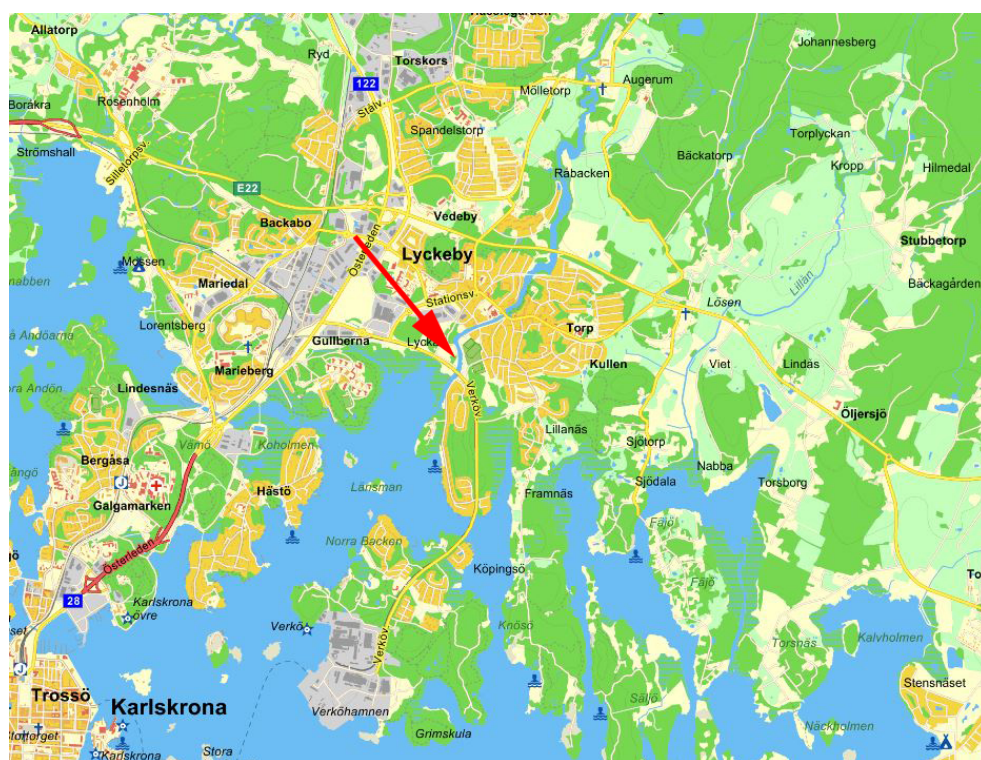
En skötselplan upprättas utifrån de förutsättningar som är rådande vid inventerings- och dokumentationstillfället och är generellt sett inte ett ”evigt” dokument – det är en handling som utgör stöd för den löpande skötseln under en viss, på förhand bestämd tid. Under gynnsamma förhållanden – det vill säga att planen följs och inga extrema, oförutsägbara händelser inträffar – bör därför denna skötselplan till sin helhet kunna äga giltighet under en period av cirka 12 år. Därefter bör den kompletteras/revideras eller göras om.

Innehållsförteckning

FÖRORD	4
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
BESKRIVNING OCH KORT HISTORIK	6
RUINENS STATUS	7
Murarnas skadebild och etappindelning	7
Murarnas status inom de olika etapperna	9
Ettapp 1 Samtliga murkrön	9
Ettapp 2 Murverkets insida	10
Ettapp 3 Murverkets utsida	11
Markytor i anslutning till murverk	12
Övrigt	13
ARBETSUTFÖRANDE	13
Beskrivning gällande murningsarbeten	13
Beskrivning gällande skötsel av vegetation	14
SKÖTSELÅTGÄRDER	15
Ettapp 1	15
Ettapp 2	17
Ettapp 3	18

Karlskrona kommun, Lyckå slottsruin ungefärligt markerad.

Del av Lösens socken, Lyckå slottsruin markerad.

Beskrivning och kort historik

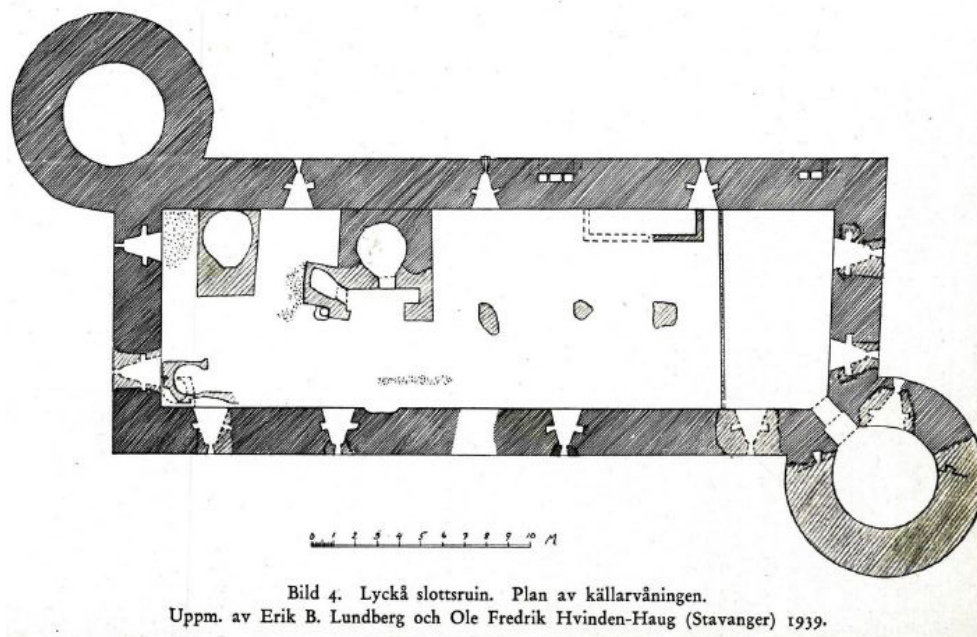

Fig. 1. Uppmåtningsritning utförd i samband med friläggningen 1938–40. Bild: Restaurators rapport daterad 2009-09-30.

Lyckå slottsruin är belägen vid Lyckebyåns västra sida, strax innan dess utlopp i Lyckebyfjärden (nordöst om Karlskrona). Slottet började byggas på order av Kristian III vid mitten av 1500-talet, som en ersättare för en äldre träbyggnad. Arbetet med att uppföra slottet (ett sk "fast hus") tog mer än ett decennium. Det nyuppförda slottet kom därefter att eldhärjats av svenskarna 1564, under Nordiska sjuårskriget, men återuppfördes igen. På 1590-talet var byggnaden åter i behov av omfattande underhållsarbete och 1601 beordrade Kristian IV att anläggningen skulle rivas. Allt stenmaterial som gick att återanvända skulle transporteras till den nyuppförda fästningsstaden Kristianopel.

Ruinen skyddas som fornlämnning (RAÄ nr Lyckeby 1:1). Murarna, som i snitt reser sig en våning höga och är cirka 31x14 meter långa, består av både tuktad och otuktad fältsten murad i skalmursteknik. Port- och fönsteromfattningar runt hela ruinen samt bjälkupplag och två latrintrummor i östra muren är murade med rött tegel. Till den rektangulära byggnadskroppen finns två runda, diagonalställda flankeringstorn av sten, vilka är uppförda samtidigt som huvudbyggnaden.

Ruinen grävdes fram 1938–40 och har därefter genomgått några omfattande konserverings- och renoveringsåtgärder; 1957, 1975, 2012–13, 2014 och 2015. Under åren som gått sedan friläggningen 1938–40 har delar av den ursprungliga konstruktionen tagits bort, bland annat två större bakugnar och ett tegelmurat, rektangulärt vattenkar (fig. 1 och 2). Uppgifter finns om att detta bland annat kan ha skett så pass sent som 1985. Det bör nämnas att stora delar av murarna "återuppfördes" efter friläggningen och att cementbruk använts under de tidigare renoveringarna, vilket till största delen ersatts med kalkbruk under senare insatserna. Under en längre period, åtminstone under 1950–1970-talet, var murkrönen täckta med gräs (fanns ej kvar 1985).

För djupare historik kring slottet se Restaurators förundersökning, rapport daterad 2009-09-30. För mer information om arbetena 2014 och 2015 se Ank-dammens rapporter 2015:11 och 2016:2.

Fig. 2. Det invändiga nordöstra hörnet 1963. I förgrunden syns rester efter den ena bakugnen.
Foto: Blekinge museums arkiv.

Ruinens status

Murarnas skadebild och etappindelning

Ruinen befinner sig efter renoveringen 2014 och 2015 till övervägande delen i gott skick. Skadorna på murverk utgörs i huvudsak av frostsprängt tegel, bortfallna/lösa/spjälkade fogar (vid vissa partier blottställs kärnans murbruk, vilket snabbt vittrar bort/"rinner" ut) samt otillfredsställande vattenavrinning från delar av murkrönen, där även omfattande sprickbildning förekommer. Därtill kommer vandalisering i form av eldningsskador i fönsternischer och lossbrutna stenar (för hand uppbrutna partier inbjuder erfarenhetsmässigt till ytterligare vandalisering, vilken snabbt kan accelerera), samt en allt för frod-växt vegetation i nära anslutning till ruinen.

För att underlätta hanteringen och planeringen av skötsel- och underhålls-åtgärderna har ruinen delats in i tre tydligt avgränsade etapper (fig. 3):

• Etapp 1	Samtliga murkrön
• Etapp 2	Murverkets utsida
• Etapp 3	Murverkets insida

Prioritetsordningen är den samma som etappnumreringen. Varje etapp är avsedd att utföras under en säsong, mellan perioden april–september. Start för arbetet – etapp 1 – bör vara 2019. När alla etapper är behandlade sker en årlig besiktning fram till 2023, då beslut tas om en ny eller reviderad skötselplan. Om skador uppkommer under besiktningsperioden sker reparation enligt nedan angivna metoder.

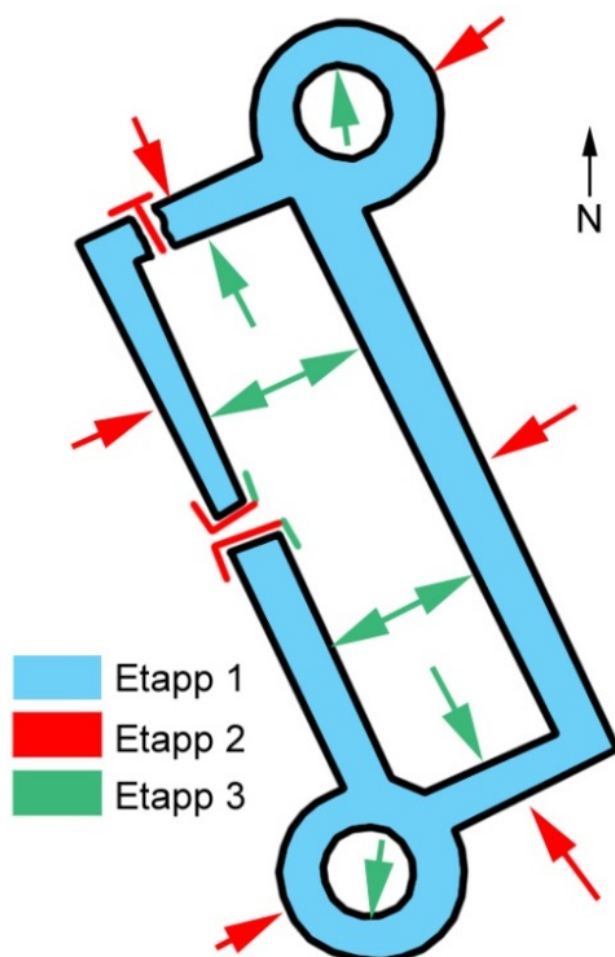

Fig. 3. Etappindelning. Blått markerar murkrönet, rött utsidan och grönt insidan.

Murarnas status inom de olika etapperna

Etapp 1 Samtliga murkrön

Sträcka: ca 110 löpmeter

Murkrönstäckning av i huvudsak cementbruk, med inslag (sannolikt) av KC-bruk. Flera olika lagningsetapper från olika tidsperioder finns längs sträckan. På flera ställen finns bortfallna eller lossrivna sjö, vilket blottar stenkonstruktionens kärna. Sprickbildning finns partiellt över hela kröntäckningen och i anslutning till latrintrummorna, på östra muren, har flera tegelstenar brutits loss (fig. 19). I murgenomgången på norra gaveln finns en lossbruten sten (fig. 7).

Enstaka grästuvor har slagit rot i skydd av kröntäckningens betongytor.

Fig. 4. Sprucken murkrönstäckning.

Fig. 5. Vatten tränger in i kärnan.

Fig. 6. Skada vid latrintrumma.

Fig. 7. Lossbruten sten, norra gaveln.

Etapp 2 Murverkets insida

Sträcka: ca 110 löpmeter

Partiella fogbortfall och lös eller spjälkad fog finns på samtliga yttermurar, dock i måttlig omfattning. Vid fönsteromfattningarna och latrintrummornas utslagshål (i marknivå, östra långsidan) finns flera partier med frostsprängda och lossbrutna tegelstenar, likaså vid södra gaveln bredvid en sentida lagning (fig. 11).

I östra långsidans murverk finns spridda enstaka grästuvor, späda plantor av murreva och uppslag av sly. På de södra och norra murverken finns endast smärre växtlighet i form av enstaka grästuvor. Undantag är norra tornet där inslaget av vegetation är mer betydande.

Fig. 8. Frostsprängt tegel i fönsternisch.

Fig. 9. Exempel på fogbortfall.

Fig. 10. Västra långsidans portomfattning.

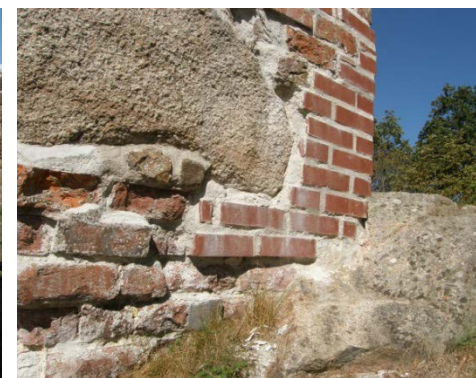

Fig. 11. Sydöstra hörnet.

Etapp 3 Murverkets utsida

Sträcka: ca 90 meter

Partiella fogbortfall och lös eller spjälkad fog finns på samtliga innermurar, dock i begränsad omfattning. Vid södra tornporten (fig. 12 och 24) och fönstrens omfattningar finns flera större partier med frostsprängda och lossbrutna tegelstenar.

Insidan av sydvästra tornet fungerar som grillplats och har ett slitet markskikt med delvis bar jord. Insidan av norra tornet är otillgängligt och delvis bevuxet med relativt kraftiga uppslag av bland annat fläder och ask.

Fig. 12. Södra tornets port.

Fig. 13. Exempel på spjälkade fogar.

Fig. 13. Frostsprängt tegel i fönsteromfattning.

Fig. 14. Södra tornet, bortfallen fog.

Markytor i anslutning till murverk

Markytorna i norr och öster utgörs i huvudsak av berg i dagen med låg gräs- eller fetbladsvegetation med endast något enstaka uppslag av ask eller hassel. Här och var sträcker sig skrevor med tunt jordtäckte beväxta med gräs och fetbladsväxter och visst inslag av nypon. I sluttningen en bit öster om ruinen finns någon större vidkronig ek tillsammans med en hel del ask och lönn. Den vida kronan tyder på att området varit mer öppet tidigare. Dagens täta träd- och buskridå hindrar kontakten med vattnet liksom upplevelsen av ruinen från öster, endast en smal, begränsad siktlinje är uthuggen.

Området närmast söder och väster om ruinen är gräsbeväxt, i huvudsak ganska frodigt och med närheten till parkeringsplatsen påverkat av tramp från besökare. Här och var finns uppslag av björnbär och fläder.

Markytorna på ruinens insida består av en relativt varierad gräsvegetation med arter som svartkämpe, maskros, rödklöver, gulmåra och vädtklint. I det sydvästra hörnet är vegetationen mer kvävepåverkad med större inslag av nässlor och tistlar. Raden av stenar i södra delen, en rest av en tidigare korsvirkesvägg, är delvis övervuxen med gräs.

Fig. 15 (t.v.). Vy mot söder år 1963. (Blekinge museum) Fig. 16 (t.h.). Vy mot söder, år 2018. Sedan 1960-talet har vegetationen krupit närmare inpå ruinen.

Fig. 17 (t.v.). Raden av stenar är en stenfot till en tidigare korsvirkesvägg. Fig. 18 (t.h.). Anlagd grillplats i söder.

Övrigt

Brister som noterats, men som inte naturligt faller inom ramen för murverk och vegetation:

- Trappan av trä i västra långsidans öppning är trasig och utgör idag mer eller mindre en säkerhetsrisk (fig. 23).
- Norra tornets invändigt monterade järnsteg är rostangripna, med en högst osäker stabilitet (fig. 20). Kan utgöra en säkerhetsrisk.
- Grillplatsens betongrör är visserligen oömt, men den enkla anordningen drar ner helhetsupplevelsen av ruinen (nämns endast här men bör ses över om man tar ett större helhetsgrepp om platsen som rekreationsmål).
- Invändigt i ruinen bör någon form av information finnas som visar och förklarar den ursprungliga konstruktionen och de sentida borttagna originaldetaljerna. I dagsläget går man i princip in i ett tomt rum (fig. 23), vilket är tämligen opedagogiskt och intetsägande (nämns endast här men bör ses över om man tar ett större helhetsgrepp om platsen som rekreationsmål).

Arbetsutförande

Innan murningsarbeten och vegetationsröjning påbörjas ska entreprenören i god tid kontakta ägaren – Karlskrona kommun – samt kunna meddela tid för uppstart.

Mark, byggnad eller annan konstruktion som eventuellt skadas, helt eller delvis, ska meddelas Länsstyrelsen skriftligen, med tillhörande fotodokumentation före och efter bristen, samt ersättas av entreprenören eller – om det anses rimligt – av Länsstyrelsen. Entreprenören ska även innan arbetet meddela Länsstyrelsen om hur omhändertaget avfall hanterats.

I tabellen nedan under Skötselåtgärder anges anvisningar för det kommande skötselarbetet, med rekommenderad start **2019**.

Skötselförslagen som rör mur och vegetation syftar till en långsiktigt hållbar förvaltning, som i mångt och mycket handlar om kontinuerliga återkommande underhållsåtgärder. Genom en årlig besiktning av murverket i hela sin sträckning, såväl insida som utsida, kan eventuell problematik och förändringar upptäckas och åtgärdas i ett tidigt skede. Länsstyrelsen utser besiktningsman och denne avrapporterar på enklaste vis skriftligen till uppdragsgivaren. Avrapporteringen ska innehålla bilder i de fall skador eller brister påträffats.

Efter utförda skötselåtgärder sker rapportering till Länsstyrelsen. Rapporten ska innehålla:

- Bilder tagna före och efter arbetet.
- Uppgifter om eventuella avvikelser från arbetet och/eller om andra beslut med relevans för arbetet tagits.
- Uppgifter om speciella iakttagelser under arbetet.

Beskrivning gällande murningsarbeten

Vid reparation av murarna, dvs. omfogning och omfästning av lösa stenar samt ommurning av bytta tegelstenar, ska platsblandat hydrauliskt kalkbruk

användas till samtliga lodräta partier (fraktion 0–4 mm, blandning 1:2). Fogbruket kan pigmenteras med en liten del järnoxidsvart för att bättre passa in mot tidigare lagningar (skedde bl a vid 2016 års arbete).

Till reparation av murkrönsavtäckning ska cementbruk användas (fraktion 0–4 mm).

Innan fogning/murning utförs ska skadat parti huggas rent från löst sittande, äldre fogmaterial samt noga borstas rent från fogrester, jord, gräs och småsten. Likaså ska sprickor i murkrönet rensas från jord, t ex med borste eller tryckluft – är sprickorna större än 3 mm ska de även huggas upp för att skapa erforderligt fäste åt nytt bruk som påförs med slev. Sprickor i murkrön som är mindre än 3 mm penslas/slammas igen med sluring efter att de rengjorts.

Entreprenören bedömer om skolsten behövs för att fylla ut större glipor i murverket. Skolsten, som kan bestå av både tegel eller sten, tas från marken kring ruinen, detta görs tillsammans med antikvarisk medverkande så att ingen sten som hör till konstruktioner används. Skolsten ska inte synas i färdigdragen fog.

Vad gället byte av tegelstenar ska trasigt tegel varsamt huggas ur utan att angränsande, oskadat tegel förstörs. Både handmejsel och bilmaskin kan användas. Stämpning kan bli aktuell i de fall tegel från valvbåge – eller fler än 2–4 sammanhängande tegelstenar – tas ur. Bedömning görs av entreprenören. Murning utförs likt befintligt förband och fogning sker med något insatt fog. Bedömningen är att minst 200 tegelstenar måste bytas/kompletteras inom en treårsperiod. I första hand ska tegelstenar som är förstörda till 50% bytas, därefter tegelstenar som är förstörda till 25%. OBS: Valvbågar och hörn prioriteras och tegelstenarna ska blötläggas i rent vatten en timme innan användning.

Innan påslag/murning på murkrön och lodräta murar ska ytorna vätas med rent vatten, så att angränsande äldre murbruk inte suger vattnet från nypåslaget bruk. Nypåslagna ytor penslas jämna och eftervattnas (kan utföras med duschflaska). Murning ska inte utföras i direkt solljus och får endast ske under perioden 1 maj till 1 september för att minimera frysrisken (kalkbruk har en karbonatiseringstid på 1 månad).

Beskrivning gällande skötsel av vegetation

Kraftigt gräs och uppväxande sly utmed murarna röjs med grästrimmer en eller vid behov två gånger/växtsäsong. Detta görs lämpligen under sommaren då växtligheten innehåller som mest näring och växtkraft. Rövning med grästrimmer passar framför allt bra där växtligheten är mycket frodig med få, kraftigväxande och dominerande arter.

Större buskar skärs ner så nära markytan som möjligt. Stubbskott sågas eller klippas av med sekator så nära stubben som möjligt. I regel tar det flera år innan stubben slutar att slå skott.

Avslaget gräs och röjningsavfall från buskar tas alltid bort för att underlätta framtida skötsel samt undvika gödningseffekt.

Mindre grästuvor i och ovanpå muren dras försiktigt bort med handkraft. För att inte skada konstruktionen ska kraftiga grästuvor och vedartad växtlighet istället klippas av med sekator så nära muren som möjligt. Ju tidigare slyet tas bort, desto lättare att bli av med. Lavar, mossor och späd örtartad vegetation lämnas kvar då de inte skadar murverket.

Skötselåtgärder

Etapp 1

Del/område	Åtgärd	Intervall	Tidpunkt	Ansvarig
Murkrön	Ta bort löst sittande cementsjok och ommura likt befintligt utförande. Säkerställ vattenavrinningen.	2019	maj–1 sep	
	Sprickor lagas enligt anvisningarna på sid. 13.	2019	maj–1 sep	
	Vid norra gaveln, i portgenomgång, muras hålet för en lossbruten sten igen (fig. 7).	2019	maj–1 sep	
	Latrintrummornas övre tegelskift kompletteras med nytt tegel (exempel på fig. 19). Murning av teglet kan vid murkrönet ske med cementbruk. Se nedan under Övrigt.	2019	maj–1 sep	
	Grästuvor på murkrönet dras bort med handkraft.	Årligen	juli–sep	
Vegetation	Röjning av gräs och buskar. Röjningsavfall tas bort.	Årligen	juli–sep	
	Den täta träd- och buskridån mot öster glesas ur för att öka kontakten med ån liksom upplevelsen av ruinen från öster. Den vidkroniga eken sparas och friställs.	Engångsåtgärd, där- efter vart 3–5 år	juli–dec	
Övrigt	Inköp av minst 200 st handslagna tegelstenar i mått och utseende likt originalteglet (måttet är viktigare än exakt färgnyans). Tegelstenarna kan vara nytillverkade eller bättre begagnade. Teglet förvaras på pall i väderskyddad miljö till 2020.	2019	jan–maj	
	Trappa av trä vid västra långsidans ingång ersätts med nytillverkad, gärna av obehandlad ek.	2019	jan–maj	
	Undersök stabiliteten/hållfastheten på norra tornets invändiga järnsteg.	2019	jan–maj	

Fig. 19. Lossbrutna tegelstenar vid latrintrumma.

Fig. 20. Norra tornets insida. Inmurade järnsteg vars status bedöms som osäker.

Etapp 2

Del/område	Åtgärd	Intervall	Tidpunkt	Ansvarig
Murverk	Omfogning av utvändigt murverk enligt anvisningarna på sid. 13.	2020	maj–1 sep	
	Byte av 100 st tegelstenar i fönsteromfattningar etc, med början vid östra långsidans mittre latrinrumma (fig. 21), därefter medurs runt ruinen. Anvisningar sid. 14.	2020	maj–1 sep	
	Grästuvor och buskvegetation i murverket tas bort med handkraft/sekatör.	Årligen	juli–sep	
Vegetation	Röjning av gräs och buskar. Röjningsavfall tas bort.	Varannan vecka/vid behov	maj–sep	
	Eventuellt uppväxande stubbskott klipps av.	Årligen	jan–feb alt juli–dec	

Fig. 21. Den mittre latrintrummans utslagshål.

Etapp 3

Del/område	Åtgärd	Intervall	Tidpunkt	Ansvarig
Murverk	Omfogning av invändigt murverk enligt anvisningarna på sid. 13.	2021	maj–1 sep	
	Byte av 100 st tegelstenar i fönsteromfattningar och södra tornets portomfattning, med början vid det invändiga sydöstra hörnet (fig. 22), därefter medurs ruinen. Anvisningar sid. 14.	2021	maj–1 sep	
	Grästuvor och buskvegetation i murverket tas bort med handkraft/sekatör.	Årligen	juli–sep	
Vegetation	Röjning av gräs och buskar. Röjningsavfall tas bort.	Varannan vecka/vid behov	maj–sep	

Fig. 23. Det invändiga sydöstra hörnet.

Fig. 23. Vy från murkrönet, mot söder. Trätrappan till höger i bild. I förgrunden sprickor i murkrönstäckningen.

Fig. 24. Vy inifrån ruinen, mot porten till södra tornet.

Länsstyrelsen Blekinge

SE- 371 86 Karlskrona
Telefon: 010-224 00 00
E-post: blekinge@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/blekinge

Rapporter Länsstyrelsen Blekinge län ISSN 1651-8527